

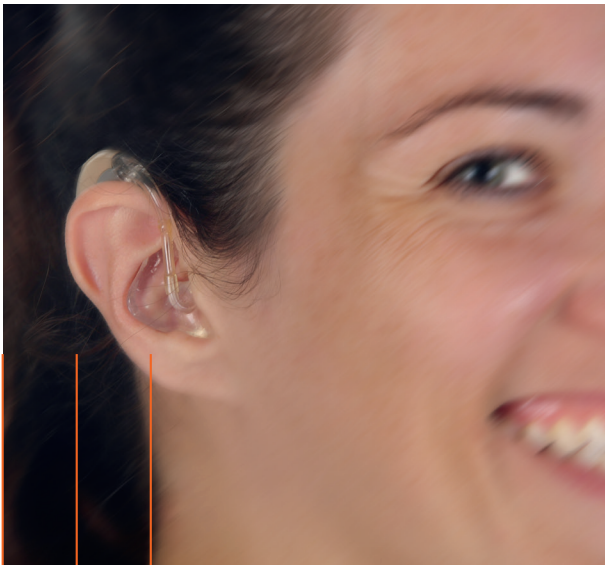

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

KONWENCJA O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

PORADNIK RPO

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

KONWENCJA O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

PORADNIK RPO

Warszawa, 2013

BIULETYN RPO – Materiały nr 82

Red. Nacz. Stanisław Trociuk

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych.

Poradnik RPO

Kolegium redakcyjne:

Mirosław Wróblewski – Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego w Biurze RPO

Anna Błaszczak – Zastępca Dyrektora Zespołu Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego w Biurze RPO

Autorki:

Maria Radziejowska – Biuro RPO

Anna Mazurczak – Biuro RPO

Wydawca:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa

Zespół Społeczny

www.rpo.gov.pl

Infolinia Obywatelska 800 676 676

© Copyright by Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa 2013

ISSN 0860-8334

Oddano do składu listopadzie 2013 r.

Podpisano do druku w listopadzie 2013 r.

Nakład: 5000 egz.

Projekt okładki, DTP, druk i oprawa:

Pracownia C&C, www.pracowniacc.pl

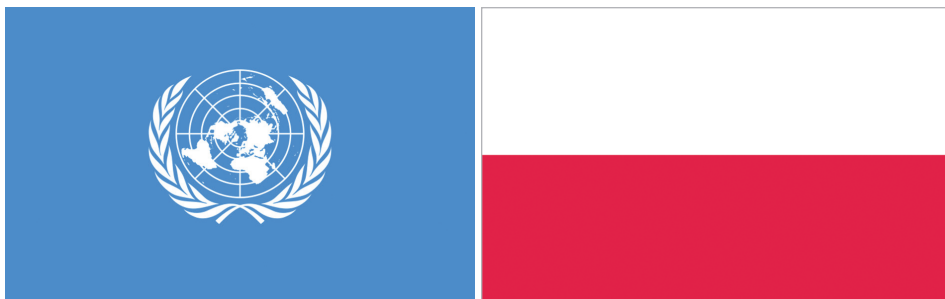
SPIS TREŚCI

Do czego zobowiązuje nas Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych?	5
Konwencja czyli umowa międzynarodowa	8
Prawo międzynarodowe a prawo krajowe	9
Zastrzeżenia i oświadczenia interpretacyjne	10
Słownik	12
Twoje prawa	16
Wstęp	16
Zasady	17
Prawa	20
Konwencja w praktyce	52
Podstawowe sposoby dochodzenia praw wynikających bezpośrednio z Konwencji	52
Rola Rzecznika Praw Obywatelskich	54

foto. BRPO

Spotkanie w Pałacu Prezydenckim 6 września 2012 r. z okazji ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.
Od lewej: Jarosław Duda, Joanna Staręga-Piąsek, Anna Woźniak-Szymańska, Sławomir Piechota, Irena Lipowicz, Wojciech Szczurek, Marek Plura.

DO CZEGO ZOBOWIĄZUJE NAS KONWENCJA O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH?

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych (w skrócie „Konwencja”) jest umową międzynarodową, która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2006 r. i dwa lata później weszła w życie. Polska postanowiła związać się jej postanowieniami w 2012 r.

Konwencja jest pierwszym międzynarodowym aktem prawnym o zasięgu światowym, który w sposób całościowy odnosi się do sytuacji osób z niepełnosprawnościami w obszarze praw i wolności człowieka.

Zasadniczym celem Konwencji jest **popieranie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami.**

Konwencja zakłada, że bariery napotymane przez osoby z niepełnosprawnościami w dużej mierze są skutkiem

złej organizacji przestrzeni lub nieodpowiedniego nastawienia ludzi i instytucji. Takie ujęcie niepełnosprawności podkreśla, że **osoby z niepełnosprawnościami mają równe prawa z innymi i są lub mogą być aktywnymi członkami społeczności, a nie jedynie odbiorcami wsparcia, opieki społecznej czy biernym przedmiotem decyzji innych osób.**

Konwencja zapewnia ochronę praw i godności osób z niepełnosprawnościami, a także promuje ich aktywny udział we wszystkich sferach życia: obywatelskiej, politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Ponadto Konwencja podkreśla potrzebę zagwarantowania samodzielności i niezależności osobom z niepełnosprawnościami.

Przystąpienie do Konwencji przez Polskę oznacza, że polskie prawo i praktyka w zakresie realizowania praw i wolności osób z niepełnosprawnościami muszą być dostosowane do standardów, które wyznacza Konwencja. Polska zobowiązała się, więc:

- ◆ zapewnić osobom z niepełnosprawnościami pełną realizację ich praw i wolności i w tym celu:
  - odpowiednio zmienić prawo, zwyczaje i praktyki, tak aby wyeliminować te, które dyskryminują osoby z niepełnosprawnościami;
  - działać w celu zapobiegania dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami ze strony jakichkolwiek osób, organizacji lub przedsiębiorstw;

- uwzględnić ochronę i promocję praw osób z niepełno-
sprawnościami we wszystkich działaniach;
- zapewnić, że władze i instytucje publiczne działają
zgodnie z Konwencją;
- przeprowadzać i promować badania i rozwój pro-
duktów, usług, sprzętów, nowych technologii, w celu
zwiększenia ich dostępności dla osób z niepełno-
sprawnościami;
- szkolić specjalistów pracujących z osobami z niepeł-
nosprawnościami w zakresie praw i wolności, które
przysługują tym osobom;
- ◆ gromadzić informacje statystyczne dla lepszego wdra-
żania postanowień Konwencji;
- ◆ stworzyć w ramach struktur rządowych mechanizm
wspierający projektowanie i wykonywanie działań zwią-
zanych z realizowaniem Konwencji w różnych sektorach
i na różnych szczeblach;
- ◆ wyznaczyć organy zajmujące się monitorowaniem wdra-
żania postanowień Konwencji;
- ◆ regularnie przedstawiać raporty na temat realizacji praw
osób z niepełnosprawnościami Komitetowi Praw Osób
Niepełnosprawnych ustanowionemu przez Konwencję;
- ◆ regularnie spotykać się z przedstawicielami innych
państw, które są stronami Konwencji, by wspólnie wy-
pracowywać rozwiązania mające na celu lepszą reali-
zację postanowień Konwencji w poszczególnych pań-
stwach.

KONWENCJA CZYLI UMOWA MIĘDZYNARODOWA

Konwencja zapewnia ochronę praw i godności osób z niepełnosprawnościami, a także promuje ich aktywny udział we wszystkich sferach życia: obywatelskiej, politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Ponadto Konwencja podkreśla potrzebę zagwarantowania samodzielności i niezależności osobom z niepełnosprawnościami.

Inne ważne umowy międzynarodowe dotyczące praw i wolności osób z niepełnosprawnościami:

- 1950 – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
- 1965 – Europejska Karta Społeczna
- 1966 – Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej
- 1966 – Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych
- 1966 – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych
- 1979 – Konwencja o likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
- 1984 – Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

Prawa osób z niepełnosprawnościami zawarte w Konwencji dotyczą **praw i wolności obywatelskich** (na przykład prawo do ochrony życia, prawo do sądu i rzetelnego procesu, prawo do udziału w wyborach, wolność słowa), a także **praw społecznych** (na przykład prawo do edukacji, zdrowia, rewalidacji i rehabilitacji, pracy i zatrudnienia, ochrony socjalnej, uczestnictwa w życiu kulturalnym). Prawa społeczne wyrażają cel, do którego państwa chcą dążyć i działania, jakie powinny podjąć, by go zrealizować. Szczególny charakter tego rodzaju zobowiązań po stronie państw wyrażony jest w Konwencji poprzez zwroty takie jak np.: *państwa podejmą skuteczne i stosowne działania; państwa podejmą właściwe kroki wspierające; państwa podejmą wszystkie właściwe działania czy państwa podejmą odpowiednie działania.*

PRAWO MIĘDZYNARODOWE A PRAWO KRAJOWE

Czy Konwencja – będąc umową międzynarodową – jest źródłem prawa w Polsce i może być stosowana bezpośrednio?

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa w Polsce są obok Konstytucji, ustaw i rozporządzeń, także umowy międzynarodowe. Ratyfikowana umowa międzynarodowa stanowi część krajowego porządku prawnego.

Na związanie się przez Polskę umowami, które dotyczą najbardziej istotnych kwestii, na przykład praw i wolności obywateli, wcześniejszą zgodę musi wyrazić Sejm i Senat. Tak

właśnie było w przypadku Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Oznacza to, że **Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych jest w Polsce źródłem powszechnie obowiązującego prawa i może być stosowana bezpośrednio**, chyba że dla stosowania niektórych jej postanowień niezbędne jest wydanie ustawy. Co więcej, umowy, które tak jak Konwencja zostały ratyfikowane za uprzednią zgodą Sejmu i Senatu, **mają pierwszeństwo stosowania przed ustawami**, jeżeli regulacje ustawowe są sprzeczne z daną umową międzynarodową.

ZASTRZEŻENIA I OŚWIADCZENIA INTERPRETACYJNE

Przystępując do umowy międzynarodowej państwo może złożyć zastrzeżenia i oświadczenia interpretacyjne. Mogą one dotyczyć tego, czy i w jaki sposób państwo-strona Konwencji będzie stosować lub interpretować jej przepisy. Zastrzeżenia i oświadczenia interpretacyjne muszą być zgodne z celem i treścią umowy międzynarodowej.

Polska ratyfikując Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych **złożyła zastrzeżenia i oświadczenie interpretacyjne do trzech jej postanowień**. Dotyczą one zasady równości wobec prawa (art. 12 Konwencji), dostępu do opieki zdrowotnej (art. 25 Konwencji) oraz prawa do poszanowania domu i rodziny (art. 23 Konwencji).

◆ **Oświadczenie interpretacyjne dotyczące równości wobec prawa**

Rząd polski zadeklarował, że będzie interpretować postanowienia Konwencji w sposób, który pozwala na ubezwłasnowolnienie osoby z niepełnosprawnościami, gdy wskutek choroby psychicznej, niepełnosprawności intelektualnej lub zaburzeń psychicznych osoba ta nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem (patrz uwagi do artykułu 12 Konwencji).

◆ **Zastrzeżenia dotyczące opieki zdrowotnej oraz prawa do poszanowania domu i rodziny**

Rząd polski zastrzegł, że przepisy Konwencji nie będą interpretowane jako prawo do aborcji czy też nakaz zapewnienia dostępu do takiego prawa, z wyjątkiem tych sytuacji, kiedy jest to wyraźnie określone w prawie krajowym (patrz uwagi do artykułu 23 i 25 Konwencji).

Ponadto, rząd polski zastrzegł, że do momentu zmiany przepisów krajowych osoba z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną nie będzie mogła zawrzeć związku małżeńskiego, chyba że sąd zezwoli na zawarcie małżeństwa stwierdzając, że stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie.

SŁOWNIK

Konwencja definiuje i używa kilku terminów, które są kluczowe dla prawidłowego jej odczytania, ale też do tego, by dobrze zrozumieć w jaki sposób dokument ten gwarantuje osobom z niepełnosprawnościami ich prawa.

Osoby niepełnosprawne, w rozumieniu Konwencji, to osoby z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub czuciową (inaczej sensoryczną), która w styczności z różnego rodzaju barierami może ograniczać ich pełny i efektywny udział w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami. Zgodnie z tą definicją, nie tylko te osoby, które mają orzeczenie o niepełnosprawności są osobami niepełnosprawnymi w rozumieniu Konwencji. Takie rozumienie niepełnosprawności oznacza także, że osobami z niepełnosprawnościami są wszystkie osoby, które napotykają na bariery w życiu codziennym, może to być na przykład ktoś kto słabo słyszy lub cierpi na chroniczną depresję.

Komunikacja oznacza w Konwencji języki, tekst wyświetlany, alfabet Braille'a, komunikację dotykową, duży druk, dostępne multimedia, ale także inne środki przekazu: pisane, słuchowe, wyrażane prostym i zrozumiałym językiem, czytane przez lektora oraz wspomagające i alternatywne sposoby komunikacji, środki i formaty, łącznie z dostępną technologią informacyjną i komunikacyjną.

Język – ten termin użyty w Konwencji dotyczy języka mówionego, migowego i innych form przekazu informacji nie mówionej, np. poprzez zapis alfabetem Braille’a.

Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność polega na gorszym traktowaniu osób z niepełnosprawnościami. Celem lub skutkiem takiego traktowania jest utrudnienie lub uniemożliwienie danej osobie korzystania z jej praw lub egzekwowania fundamentalnych swobód na równi z innymi obywatelami. Dotyczyć to może życia politycznego, gospodarczego, społecznego, a także sfery kulturowej, obywatelskiej czy innych. Zgodnie z Konwencją, dyskryminacja może się przejawiać na wszelkie sposoby, np. także wtedy, gdy odmawia się osobom niepełnosprawnym racjonalnego dostosowania środowiska do ich szczególnych potrzeb. Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność ma miejsce na przykład wtedy, gdy ktoś nie ma możliwości korzystania z prawa udziału w wyborach z powodu nieprzystosowania lokalu wyborczego do jego potrzeb lub gdy dziecko z niepełnosprawnością nie ma możliwości uczestniczenia w zajęciach sportowych pomimo braku przeciwwskazań lekarskich.

Racjonalne dostosowanie dotyczy koniecznych zmian i adaptacji niezbędnych w określonych przypadkach dla zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami możliwości egzekwowania i korzystania ze wszystkich praw i wolności człowieka. Takie zmiany i dostosowania nie mogą jed-

nak pociągać za sobą nieproporcjonalnych i nadmiernych utrudnień. Na przykład, pracodawcy osób z niepełnosprawnościami powinni odpowiednio do ich potrzeb dostosować stanowiska i narzędzia pracy, którymi posługują się osoby z niepełnosprawnościami. Powszechnie obowiązujący program nauczania powinien być realizowany w sposób i metodami odpowiadającymi potrzebom uczniów z niepełnosprawnościami, na przykład poprzez zastosowanie specjalnych technologii, przyrządów pomocniczych, dodatkowych zajęć. Nieproporcjonalne i niepotrzebne utrudnienia oznaczają, że organizacja czy instytucja zostałaby niesłusznie lub nadmiernie obciążona znacznym ciężarem przeprowadzenia takich dostosowań ze względu na takie czynniki jak zdrowie, bezpieczeństwo czy koszty.

Uniwersalne projektowanie to takie rozwiązania, które są użyteczne dla wszystkich w najszerszym możliwym zakresie bez konieczności adaptacji lub innych specjalistycznych zmian. Uniwersalne projektowanie programów, budynków czy usług zakłada możliwość korzystania z nich przez osoby z niepełnosprawnościami bez konieczności stosowania urządzeń pomocniczych dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych. Przykładem uniwersalnego projektowania jest strona internetowa zaprojektowana w sposób, który umożliwia osobom z niepełnosprawnościami możliwie łatwy i pełny dostęp do zawartych na niej informacji.

Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych jest międzynarodowym ciałem złożonym z niezależnych ekspertów, których zadaniem jest monitorowanie wdrażania postanowień Konwencji przez państwa-strony. Komitet może także rozpatrywać skargi indywidualne od obywateli państw-stron, którzy twierdzą, że ich prawa zostały naruszone przez państwo. Skargę indywidualną można złożyć wyłącznie obywatel państwa, które wyraziło na to zgodę przystępując do Protokołu fakultatywnego do Konwencji (patrz rozdział 5 poradnika). Polska nie jest stroną protokołu fakultatywnego do Konwencji.

TWOJE PRAWA

WSTĘP

Przepisy dotyczące praw i wolności osób z niepełnosprawnościami zawarte w Konwencji można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- **zakazujące dyskryminacji** osób z niepełnosprawnościami,
- **nakazujące tworzenie warunków**, w których osoby z niepełnosprawnościami będą mogły korzystać z przysługujących im praw na równi z innymi,
- **nakazujące wprowadzenia rozwiązań** adresowanych specjalnie do osób z niepełnosprawnościami.

Warto pamiętać o tym, że różne czynności, jakie podejmujemy, czy sytuacje, w jakich się znajdujemy, często dotyczą więcej niż tylko jednego prawa zagwarantowanego przez Konwencję. Na przykład, brak możliwości odwiedzenia wystawy w muzeum z powodu nieprzystosowania budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami stworzy sytuację, w której naruszone jest zarówno prawo swobodnego przemieszczania się (patrz artykuł 20) jak i prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym (patrz artykuł 30).

ZASADY

W art. 3 Konwencja ustanawia zasady ogólne, w świetle których należy czytać wszystkie prawa i wolności ujęte w Konwencji.

◆ **Każdy ma prawo do poszanowania jego godności osobistej i niezależności (art. 3 a)**

Co to znaczy?

Każdy ma prawo do tego, aby swobodnie działać i bez obaw wypowiadać swoje opinie oraz dzielić się swoimi doświadczeniami. Niepełnosprawność nie może być przyczyną wykluczenia czyjegoś zdania, piętnowania czy traktowania go z pobłażliwością.

Zasada niezależności, ujęta wspólnie z zasadą godności, oznacza, że osoby z niepełnosprawnościami powinny mieć możliwość podejmowania decyzji o sobie i o swoim losie bez niepotrzebnej ingerencji innych osób, a jedynie z odpowiednio wymierzonym wsparciem, jeżeli takie

jest konieczne. Dotyczy to na przykład kwestii zdrowia i swobodnego wyboru metody leczenia osoby z niepełnosprawnościami.

◆ **Nikt nie może być dyskryminowany (art. 3 b)**

Co to znaczy?

Niepełnosprawność nie może być powodem gorszego traktowania, pozbawienia lub ograniczenia dostępu na przykład do edukacji, pracy, ogólnodostępnych usług, wsparcia społecznego czy życia kulturalnego.

◆ **Każdy ma prawo w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i integrować się z nim (art. 3 c)**

Co to znaczy?

Każdy powinien mieć możliwość uczestniczenia w życiu społecznym na wszystkich jego szczeblach, także w wymiarze publicznym i politycznym, poczynając od oddania swojego głosu w wyborach po możliwość pełnienia różnego rodzaju funkcji publicznych.

◆ **Osobom z niepełnosprawnościami należy się szacunek dla ich odmienności oraz akceptacja (art. 3 d)**

Co to znaczy?

Osoby z niepełnosprawnościami, tak samo jak wszyscy, tworzą ogół społeczności ludzkiej i tak samo jak wszystkim należy się im szacunek i akceptacja. Odmienny wygląd lub sposób zachowania, których przyczyną jest

niepełnosprawność, nie może być powodem drwin, lekceważenia, czy gorszego traktowania.

◆ **Wszyscy powinni mieć równe szanse i odpowiedni dostęp do różnych dziedzin życia (art. 3 e-f)**

Co to znaczy?

Państwa powinny aktywnie działać, by usuwać wszelkie bariery stanowiące przeszkody dla osób z niepełnosprawnościami we wszystkich dziedzinach życia.

◆ **Kobiety i mężczyźni są sobie równi (art. 3 g)**

Co to znaczy?

Niepełnosprawne kobiety są narażone na dyskryminację nie tylko ze względu na niepełnosprawność, ale także ze względu na płeć (tak zwana dyskryminacja wielokrotna). W związku z tym, Konwencja w sposób szczególny podkreśla zasadę równości kobiet i mężczyzn.

◆ **Dzieci niepełnosprawne powinny móc się rozwijać i być szanowane za to, kim są (art. 3 h)**

Co to znaczy?

Niepełnosprawne dzieci, tak samo jak wszystkie inne dzieci, nie mogą być zaniedbywane czy traktowane w sposób uwłaczający ich godności. Dlatego Konwencja zwraca szczególną uwagę na konieczność okazania niepełnosprawnym dzieciom należnego im szacunku i stworzenia im jak najpełniejszych możliwości do rozwoju.

PRAWA

◆ **Równość i niedyskryminacja (art. 5)**

Konwencja potwierdza, że wszyscy ludzie są równi wobec prawa.

- każdy może korzystać ze swoich praw na równych zasadach,
- wszystkim przysługuje ochrona prawna – należy zagwarantować, by wszystkie osoby z niepełnosprawnościami miały jednakową i skuteczną ochronę prawną,
- wszelka dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność powinna być zakazana,
- w celu promowania równości i eliminowania dyskryminacji, państwa powinny **podjąć kroki gwarantujące** racjonalne dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Przykłady:

Możliwość osobistego działania osoby z niepełnosprawnością w swojej sprawie w urzędzie, który gwarantuje dostęp do tłumacza języka migowego czy formularzy i informacji w formacie audio lub w alfabecie Braille'a.

Umożliwienie osobie niewidomej wstępu do restauracji z psem asystentem.

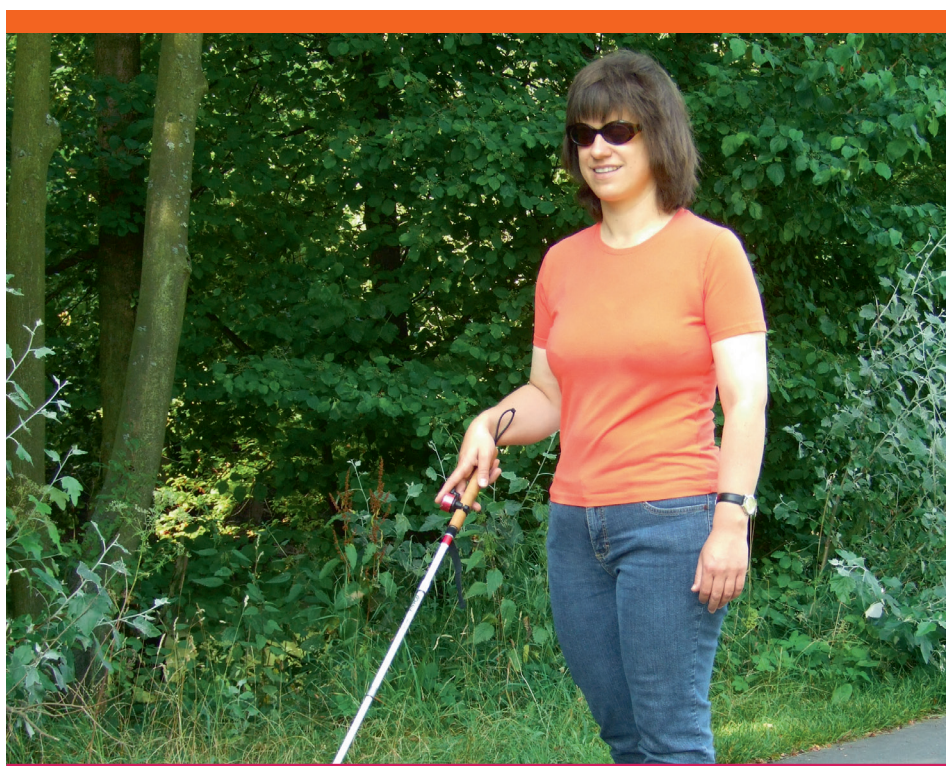
Naruszeniem art. 5 będzie na przykład ubezwłasnowolnienie osoby z niepełnosprawnością, gdy nie jest to uzasadnione jej stanem zdrowia lub stopniem niepełnosprawności.

Ubezważnowolnienie ogranicza bowiem w sposób zasadniczy swobodę postępowania i podejmowania decyzji przez osobę z niepełnosprawnością.

◆ Niepełnosprawne kobiety (art. 6)

Konwencja zwraca szczególną uwagę na niepełnosprawne kobiety i dziewczęta, które są narażone na wielokrotną dyskryminację, czyli gorsze traktowanie, nie tylko ze względu na swoją płeć, ale także ze względu na ich niepełnosprawność.

- państwa podejmą **działania, które zapewnią** kobietom z niepełnosprawnościami możliwość korzystania z wszystkich praw i wolności na równi z innymi,

- państwa **podejmą kroki**, by zagwarantować kobietom możliwość pełnego rozwoju, awansu i umocnienia swojej pozycji społecznej.

Przykłady:

Naruszeniem art. 6 będzie na przykład uznanie zeznań głuchej kobiety, która padła ofiarą przemocy na tle seksualnym, za niewiarygodne, wyłącznie ze względu na jej niepełnosprawność.

◆ Dzieci niepełnosprawne (art. 7)

Dzieci z niepełnosprawnościami są kolejną grupą szczególnie narażoną na nierówne traktowanie, chociaż przysługują im takie same prawa jak wszystkim innym dzieciom.

- państwa **podejmą wszelkie niezbędne kroki**, by umożliwić dzieciom z niepełnosprawnościami korzystanie z fundamentalnych swobód i praw na równych zasadach z innymi dziećmi,
- dobro dziecka powinno być zawsze zasadą nadrzędną,
- państwa powinny zapewnić wszystkim niepełnosprawnym dzieciom odpowiednie wsparcie w wyrażaniu swoich poglądów w sprawach, które ich dotyczą,
- poglądy dzieci powinny być traktowane z powagą odpowiednią dla wieku i dojrzałości dzieci.

Przykłady:

Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka np. poprzez nauczanie głuchego dziecka i jego rodziców języka migowego od chwili wykrycia niepełnosprawności do momentu rozpoczęcia nauki w szkole.

Naruszeniem art. 7 będzie na przykład niedopuszczenie dziecka z niepełnosprawnościami do zajęć sportowych, pomimo braku przeciwwskazań lekarskich, czy wyłączenie dzieci z niepełnosprawnościami z prac samorządu uczniowskiego.

◆ **Podnoszenie świadomości społecznej (art. 8)**

Realizacja praw i wolności osób z niepełnosprawnościami zależy od powszechnej znajomości tych praw. Lekarze, nauczyciele, przedsiębiorcy, urzędnicy i inni mogą nieświadomie naruszać prawa osób z niepełnosprawnościami, jeżeli ich nie znają.

Państwa zobowiązały się **podjąć natychmiastowe, skuteczne i stosowne działania**, by:

- szerzyć poszanowanie dla praw i godności osób z niepełnosprawnościami poprzez podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej tych osób,
- we wszystkich dziedzinach życia i grupach wiekowych zwalczać stereotypy, uprzedzenia i szkodliwe praktyki wobec osób z niepełnosprawnościami,
- szerzyć świadomość wkładu osób niepełnosprawnych w życie społeczne.

Przykłady:

Uwzględnianie zagadnień związanych z prawami osób z niepełnosprawnościami w trakcie szkolenia osób, które w swojej codziennej pracy mają kontakt z ludźmi, np. policjantów, urzędników, nauczycieli.

Naruszeniem art. 8 będzie na przykład uwzględnienie w podręcznikach szkolnych tematyki niepełnosprawności wyłącznie poprzez przedstawienie osób z niepełnosprawnościami jako godnych współczucia i oczekujących pomocy.

◆ **Dostępność (art. 9)**

By zapewnić samodzielne życie i pełny udział w życiu społecznym osobom z niepełnosprawnościami, państwo powinno umożliwić wszystkim równy dostęp do obiektów i usług powszechnie oferowanych. Chodzi tu m.in. o dostęp do transportu, informacji, komunikacji, a także innych powszechnie oferowanych usług. Dotyczy to także dostępu do budynków, dróg, środków transportu, szkół, szpitali czy miejsc pracy.

Rząd **powinien podjąć kroki**, by:

- promować i monitorować proces wdrażania minimum standardów dotyczących dostępności, także poprzez odpowiednie szkolenia,
- przedsiębiorstwa prywatne brały pod uwagę dostępność swoich usług dla osób z niepełnosprawnościami,

- w budynkach publicznych stosować oznakowanie w alfabecie Braille'a i w łatwej do odczytania formie,
- zapewnić pomoc przewodników, lektorów, tłumaczy języka migowego, tak by ułatwić osobom z niepełnosprawnościami dostęp do obiektów i usług publicznych,
- promować dostępność najnowszych technologii i systemów komunikacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami, a także uwzględniać ich potrzeby przy projektowaniu i dystrybucji nowych technologii, tak by były one dostępne dla nich od samego początku.

Przykłady:

Dostosowanie strony internetowej urzędu do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku czy też przetłumaczenie zawartych na niej informacji na język migowy.

Uwzględnienie przez gminę potrzeb mieszkańców z niepełnosprawnościami podczas uchwalania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Naruszeniem art. 9 będzie na przykład nieprzystosowanie przez urząd, uniwersytet lub inną instytucję korytarzy, drzwi lub łazienek dla osób, które mają trudności z samodzielnym poruszaniem się (np. poruszają się na wózku). W efekcie, osoba z niepełnosprawnością za każdym razem, gdy chce skorzystać np. z łazienki, zmuszona będzie prosić o pomoc.

◆ **Prawo do życia i jego ochrony (art. 10)**

Prawo do życia jest fundamentalnym prawem każdego człowieka. Osoby z niepełnosprawnościami mają takie samo prawo do życia jak wszyscy.

Władze nie tylko nie mogą nikomu odbierać życia, ale rząd powinien podjąć kroki, które umożliwią skuteczną ochronę życia wszystkich osób, także tych z niepełnosprawnościami.

Przykłady:

Naruszeniem art. 10 będzie na przykład ignorowanie przez organy ścigania informacji od osoby z niepełnosprawnościami, która pada ofiarą zastraszenia i martwi się o swo-

je bezpieczeństwo, jeśli w efekcie osoba ta poniesie śmierć z rąk swojego prześladowcy.

Naruszeniem art. 10 będzie także niewłaściwie sprawowana opieka nad osobą z niepełnosprawnością w szpitalu lub hospicjum, jeśli w efekcie tych zaniedbań pacjent umrze.

◆ **Sytuacje zagrożenia i pomoc humanitarna (art. 11)**

Państwa uznały szczególną potrzebę zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osobom z niepełnosprawnościami w sytuacjach wojny, katastrof naturalnych czy humanitarnych. W związku z tym rząd, tworząc plany działania w sytuacjach kryzysowych, powinien brać pod uwagę potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Dotyczy to na przykład rozwiązań ewakuacyjnych w sytuacjach powodzi czy pożarów, dostępności pierwszej pomocy i środków leczniczych, a także uwzględniania potrzeb osób z niepełnosprawnościami w systemach komunikacyjnych uruchamianych w trakcie sytuacji kryzysowych.

Przykłady:

Zapewnienie specjalistycznej opieki podczas ewakuacji dzieci niewidomych z ośrodka szkolno-wychowawczego w trakcie pożaru.

Umożliwienie osobom głuchym powiadomienia służb interwencyjnych o wypadku poprzez wysłanie sms'a.

Naruszeniem art. 11 jest na przykład brak systemów ewakuacyjnych, które byłyby dostosowane do potrzeb i możliwości komunikowania się osób z różnymi niepełnosprawnościami lub zastawienie drogi ewakuacyjnej w taki sposób, że niemożliwym jest pokonanie jej przez osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim.

◆ **Równość wobec prawa (art. 12)**

Wszyscy są równi wobec prawa. Dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich aktywnego uczestniczenia w życiu codziennym, szczególnie istotna jest możliwość podejmowania decyzji o sobie oraz o sprawach, które ich dotyczą. Tymczasem równość wobec prawa osób z niepełnosprawnościami bywa naruszana z powodu uprzedzeń lub źle rozumianej potrzeby ochrony interesu tych osób.

- osoby z niepełnosprawnościami mają taką samą jak inni obywatele zdolność do czynności prawnych we wszystkich aspektach życia,
- państwa powinny zagwarantować osobom z niepełnosprawnościami pomoc konieczną do tego, by mogły one podejmować decyzje o sobie i o sprawach, które ich dotyczą,
- państwa wspomagając osoby z niepełnosprawnościami będą równocześnie szanować ich prawa, wolę i preferencje. Wszelkie środki pomocy czy ochrony muszą być dopasowane do sytuacji danej osoby, być stosowane

proporcjonalne i przez możliwie krótki okres, powinny być także poddawane regularnej rewizji,

- osoby z niepełnosprawnościami nie mogą być arbitralnie pozbawiane swojej własności – powinny mieć zapewnione prawo do posiadania lub dziedziczenia własności, a także kontrolowania swoich finansów, dostępu do pożyczek bankowych, kredytów hipotecznych i innych.

Przykłady:

Zapewnienie osobom z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną systemu wspomaganego podejmowania decyzji, który szanowałby prawa, wolę i preferencje tych osób, zapewniając im jednocześnie ochronę przed nadużyciami.

Naruszeniem art. 12 jest na przykład całkowite ubezwłasnowolnienie przez sąd osoby cierpiącej na zaburzenia psychiczne bez wysłuchania tej osoby lub pomimo jej sprzeciwu.

◆ Dostęp do wymiaru sprawiedliwości (art. 13)

Państwa powinny umożliwić osobom z niepełnosprawnościami skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, na takich samych zasadach jak umożliwiają to innym obywatelom.

- państwo powinno zapewnić osobom z niepełnosprawnościami możliwość pośredniego lub bezpośredniego udziału w postępowaniach prawnych, czy to we własnej sprawie czy też na przykład w roli świadka,

- w razie potrzeby osoba z niepełnosprawnościami powinna mieć zagwarantowaną odpowiednią pomoc, np. pomoc tłumacza języka migowego,
- pracownicy wymiaru sprawiedliwości, w tym Policji i zakładów karnych, powinni być odpowiednio przeszkoleni w zakresie praw osób z niepełnosprawnościami.

Przykłady:

Dostosowanie budynku sądu i sali rozpraw, a także procedur sądowych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (na przykład podjazdy, zapewnienie podczas rozprawy tłumacza języka migowego, zastosowanie metody przesłuchania na odległość niepełnosprawnego świadka, który z uwagi na stan zdrowia nie może stawić się osobiście w budynku sądu).

Naruszeniem art. 13 jest na przykład automatyczne uznanie przez sąd osoby głuchoniewidomej za niewiarygodną, wyłącznie z uwagi na trudności w komunikowaniu się z nią.

◆ Wolność i bezpieczeństwo osobiste (art. 14)

Niepełnosprawność nie może być podstawą do pozbawienia kogoś wolności. Tak jak wszyscy inni, osoby z niepełnosprawnościami mogą być pozbawione wolności tylko zgodnie z prawem.

- niepełnosprawność nie może być uzasadnieniem dla pozbawienia wolności,

- państwo musi zagwarantować, by osoby niepełnosprawne pozbawione wolności zgodnie z prawem, mogły w pełni korzystać z przysługujących im praw,
- osoby z niepełnosprawnościami nie powinny być umieszczane w instytucjach ograniczających ich wolność tylko ze względu na swoją niepełnosprawność, chyba że ma to miejsce za ich wyraźną zgodą.

Przykłady:

Dostosowanie cel w zakładach karnych do potrzeb więźniów z niepełnosprawnościami.

Naruszeniem art. 14 będzie stosowanie bezzasadnych ograniczeń wolności i prywatności przez instytucje zajmujące się opieką bądź pomaganiem osobom z niepełnosprawnościami, na przykład poprzez zakaz opuszczania budynku ośrodka pomocy społecznej, zatrzymanie dokumentów lub ograniczanie możliwości spotkań z rodziną lub przyjaciółmi.

◆ Wolność od tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 15)

Nikt, w tym osoby z niepełnosprawnościami, nie może być poddawany torturom lub innemu niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu. Nikt nie może być także poddawany eksperymentom medycznym lub naukowym bez swojej zgody.

Przykłady:

Naruszeniem art. 15 może być na przykład stosowanie psychiatrycznych środków przymusu wobec osoby z niepełnosprawnością lub leczenie jej pod przymusem, czyli bez wyraźnej zgody niepełnosprawnego pacjenta na zastosowanie środków leczniczych.

◆ **Wolność od wyzysku, przemocy i wykorzystywania (art. 16)**

Państwa muszą **podjąć kroki** mające zapobiec wszelkim formom wyzysku, przemocy i wykorzystywania osób z niepełnosprawnościami, a także uczyć te osoby, co robić w razie zaistnienia takiej sytuacji.

Państwa powinny zadbać o:

- odpowiednią do wieku, płci i rodzaju niepełnosprawności pomoc i wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami, ich rodzin i opiekunów,
- działania edukacyjne i informacyjne, które pozwolą rozpoznawać i zgłaszać przypadki wyzysku, przemocy i wykorzystywania,
- odpowiednie wsparcie w powrocie do zdrowia, rehabilitacji i reintegracji społecznej dla osób, które padły ofiarą wyzysku czy przemocy,
- wdrażanie odpowiednich regulacji i polityk w celu identyfikowania, badania i w razie konieczności ścigania przypadków wykorzystywania i stosowania przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami.

Przykłady:

Możliwość otrzymania odpowiednio wyważonej i dostosowanej do indywidualnych potrzeb pomocy psychologicznej osobie z niepełnosprawnościami, która stała się ofiarą wykorzystywania lub przemocy.

Dostosowanie do potrzeb kobiet niepełnosprawnych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy domowej.

Naruszeniem art. 16 jest na przykład nadużywanie środków przymusu czy stosowanie przemocy fizycznej i emocjonalnej wobec osób z niepełnosprawnościami przez opiekunów, personel szpitali psychiatrycznych lub domów opieki społecznej.

Naruszeniem art. 16 będzie również ograniczenie ścigania i karalności sprawców stosowania wyzysku, przemocy i wykorzystywania osób z niepełnosprawnościami.

◆ Ochrona integralności osobistej (art. 17)

Każdy, w tym także osoba z niepełnosprawnościami, ma prawo do szacunku dla swojej integralności psychicznej i fizycznej. Każdy ma prawo do bycia szanowanym przez innych takim, jakim jest. Nikt nie powinien przyznawać sobie prawa do decydowania o osobie i jej ciele, tylko dlatego, że jest ona niepełnosprawna.

Przykłady:

Naruszeniem art. 17 jest na przykład przymusowa sterylizacja osób z niepełnosprawnością czy zaniedbywanie praw osób z niepełnosprawnościami w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej, poniżające traktowanie i stosowanie przymusu fizycznego wobec osób z niepełnosprawnościami (popychanie, szturchanie, przywiązywanie do łóżek, bicie).

◆ Swoboda przemieszczania się i wyboru obywatelstwa (art. 18)

Osoby z niepełnosprawnościami na równi z innymi obywatelami mają prawo do przemieszczania się, wyboru miejsca zamieszkania i obywatelstwa.

- nikt ze względu na swoją niepełnosprawność nie może być pozbawiony obywatelstwa lub prawa do nabywania, posiadania i wykorzystywania dokumentów tożsamości poświadczających jego obywatelstwo, czy brania udziału w procedurach typowych dla korzystania ze swobody przemieszczania się,
- nowonarodzone dzieci osób niepełnosprawnych niezwłocznie powinny otrzymać akt urodzenia,
- dzieci osób niepełnosprawnych z momentem narodzin uzyskują prawo do otrzymania imienia, do obywatelstwa i jeśli to możliwe, do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.

Przykłady:

Zapewnienie możliwości przemieszczania się między państwami Unii Europejskiej bez konieczności wsparcia ze strony osoby trzeciej, chyba że o wsparcie to ubiega się sama osoba z niepełnosprawnością.

Naruszeniem art. 18 jest brak możliwości uzyskania dokumentów tożsamości uprawniających do swobodnego i samodzielnego przemieszczania się z powodu niepełnosprawności czy też wymaganie, aby każdej osobie z niepełnosprawnością towarzyszyła w podróży osoba trzecia.

◆ **Prawo do samodzielnego życia, integracji społecznej (art. 19)**

Osoby z niepełnosprawnościami na równi z innymi obywatelami mają prawo do życia w społeczności i do dokonywania własnych wyborów.

Dla realizacji tego prawa konieczne jest, by państwa ułatwiły osobom z niepełnosprawnościami:

- możliwości wyboru miejsca i warunków zamieszkania na równi z innymi obywatelami,
- dostęp do usług wspierających oraz jak najpełniejszą integrację w domu i w życiu poza nim (w tym odpowiednio dostosowaną i indywidualną opiekę),
- dostęp do budynków użyteczności publicznej i usług oferowanych publicznie.

Przykłady:

Prowadzenie przez gminę systematycznych działań skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, które mają na celu ich usamodzielnienie i stworzenie warunków, w których osoby te będą mogły pracować i mieszkać samodzielnie.

Naruszeniem art. 19 jest ograniczanie możliwości otrzymania wsparcia rehabilitacyjnego tylko do określonego regionu kraju lub wyłącznie dla osób z wybranym rodzajem niepełnosprawności.

◆ Mobilność (art. 20)

Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo swobodnego poruszania i przemieszczania się.

Państwa zobowiązały się podjąć działania umożliwiające osobom z niepełnosprawnościami samodzielne przemieszczanie się, między innymi poprzez:

- ułatwienie poruszania się w sposób i w czasie w jakim chcą, i za rozsądną cenę,
- ułatwianie dostępu do dobrej jakości urządzeń ułatwiających poruszanie się między innymi poprzez obniżanie cen takich produktów i usług,
- odpowiednie szkolenie osób z niepełnosprawnością i pracujących z nimi specjalistów.

Przykłady:

Dostosowanie ośrodków egzaminacyjnych i formy egzaminu na prawo jazdy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Dofinansowanie urządzeń wspomagających poruszanie się. Zapewnienie osobie z trudnościami w poruszaniu się asystenta na lotnisku.

Naruszeniem art. 20 jest niedostosowanie stacji kolejowych i pociągów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, które używają wózków lub mają inne trudności w poruszaniu się.

◆ **Wolność ekspresji i wyrażania poglądów oraz dostęp do informacji (art. 21)**

Państwa powinny **podjąć wszelkie możliwe działania** umożliwiające osobom z niepełnosprawnościami wykonywanie prawa do wolności słowa i wyrażania poglądów na równi z pozostałymi obywatelami.

Państwa zobowiązały się **podjąć działania takie jak:**

- umożliwienie dostarczania osobom z niepełnosprawnościami ogólnodostępnych informacji w odpowiednim formacie i za pomocą odpowiednich środków przekazu,
- umożliwienie korzystania w sytuacjach oficjalnych z języka migowego, alfabetu Braille'a, a także innych pomocnych form komunikacji wybieranych przez osoby z niepełnosprawnościami,
- zachęcanie prywatnych przedsiębiorców, by dostarczali świadczone przez siebie usługi w formie przystępnej dla osób z niepełnosprawnościami,
- uznanie i promowanie języków migowych.

Przykłady:

Możliwość porozumienia się za pomocą języka migowego w urzędach i innych instytucjach publicznych.

Naruszeniem art. 21 jest niedostosowanie programów telewizyjnych lub stron internetowych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

◆ **Poszanowanie prywatności (art. 22)**

Prawo do prywatności osób z niepełnosprawnościami ma szeroki zakres, który dotyczy różnych sfer życia:

- nikt nie może bezprawnie naruszać i pozbawiać prywatności osób z niepełnosprawnościami,
- niezależnie od miejsca zamieszkania, czy jest to własne mieszkanie czy na przykład dom pomocy społecznej, każdy ma prawo do poszanowania swojej prywatności,
- państwo powinno chronić dane osobowe i informacje dotyczące choroby i rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami na równi z danymi innych osób.

Przykłady:

Naruszeniem art. 22 jest bezzasadne zmuszanie osób z niepełnosprawnościami do tego, by udzielały informacji o swojej niepełnosprawności lub stanie zdrowia w sytuacji, gdy nie jest to niezbędne.

◆ **Poszanowanie życia rodzinnego i domowego (art. 23)**

Osoby z niepełnosprawnościami, tak jak wszyscy, mają prawo do prowadzenia życia rodzinnego.

Państwa zobowiązały się **podjąć działania, aby zagwarantować:**

- możliwość dobrowolnego zawarcia związku małżeńskiego i założenia rodziny,
- możliwość podjęcia niezależnej i odpowiedzialnej decyzji o posiadaniu potomstwa, na przykład poprzez zagwarantowanie edukacji o seksualności, planowaniu rodziny jak i o środkach umożliwiających realizację tych praw¹,
- by nikt nie zmuszał osób z niepełnosprawnościami do poddawania się zabiegom sterylizacji wbrew własnej woli,
- pomoc osobom z niepełnosprawnościami w realizacji ich praw związanych z wychowywaniem dzieci,
- usunięcie praktyk ukrywania, porzucania, zaniedbywania czy segregowania dzieci z niepełnosprawnościami,

---

¹ Polska złożyła zastrzeżenie do art. 23 Konwencji – patrz s. 12.

- wsparcie dzieciom z niepełnosprawnościami i ich rodzicom,
- że dzieci nie będą separowane od rodziców z powodu swojej lub rodziców niepełnosprawności,
- że dzieci nie będą oddzielane od rodziców wbrew ich woli, chyba że orzeknie o tym sąd w imię interesu dziecka i zgodnie z prawem,
- że pierwszeństwo w wykonywaniu opieki nad dzieckiem przypadnie rodzinie, a w wypadkach, gdy to także jest niemożliwe – osobom z jego najbliższego otoczenia.

Przykłady:

Zagwarantowanie odpowiedniego materialnego i psychicznego wsparcia dla niepełnosprawnych rodziców, a także dla rodziców dzieci z niepełnosprawnościami.

Naruszeniem art. 23 jest bezzasadne uniemożliwianie osobom z niepełnosprawnościami zawarcia małżeństwa, zakładania rodziny czy życia w związkach z innymi osobami.

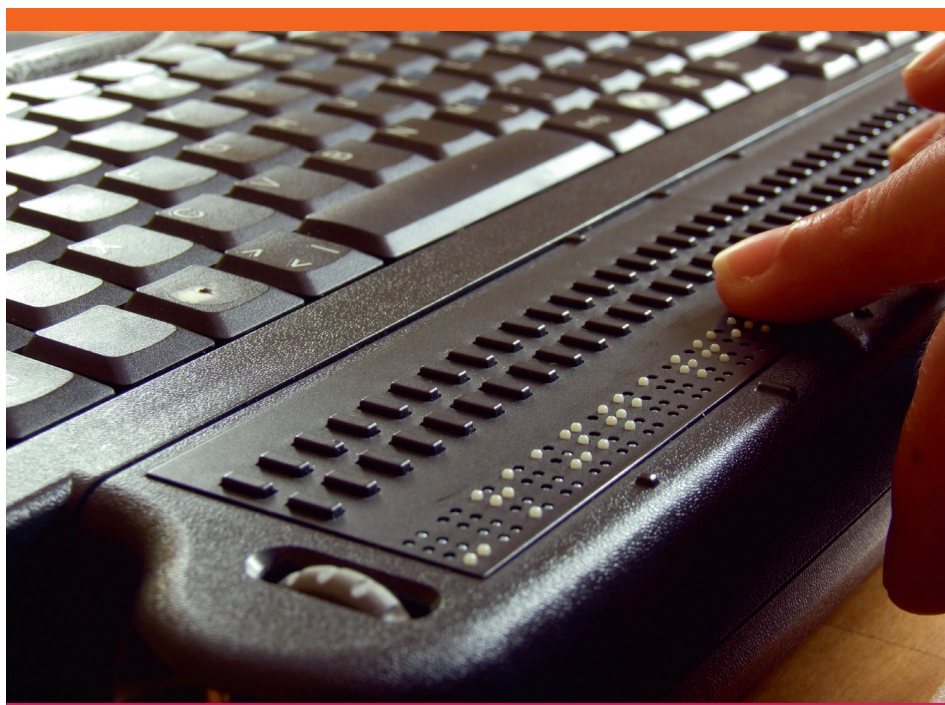
◆ Edukacja (art. 24)

Tak samo jak wszyscy i bez jakiegokolwiek formy dyskryminacji osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do edukacji.

Państwa **powinny zagwarantować:**

- dostęp do systemu edukacji włączającej na wszystkich etapach kształcenia oraz do kształcenia ustawicznego,

- tak aby zapewnić osobom z niepełnosprawnościami pełny rozwój ich możliwości i udział w społeczeństwie,
- równy z innymi dostęp do bezpłatnej i obowiązkowej edukacji, w tym edukacji włączającej na poziomie podstawowym i średnim,
  - stosowanie racjonalnego dostosowania na wszystkich etapach edukacji,
  - wsparcie uczniów i instytucji edukacyjnych umożliwiające efektywne kształcenie, dostosowane do indywidualnych, szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
  - naukę umiejętności życiowych i społecznych, które ułatwią osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w edukacji i życiu społecznym, na przykład poprzez na-

ukę alfabetu Braille'a, pisma alternatywnego, orientacji przestrzennej czy języka migowego,

- dostęp do szkolnictwa wyższego, zawodowego, edukacji dorosłych i kształcenia ustawicznego, bez dyskryminacji i na równych zasadach z innymi obywatelami.

Przykłady:

Zapewnienie uczniom z niepełnosprawnościami możliwości kształcenia w szkołach ogólnodostępnych, możliwie blisko ich miejsca zamieszkania.

Dostosowanie egzaminów (sprawdzianu po 6 klasie, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego i innych) poprzez uwzględnianie indywidualnych potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

Naruszeniem art. 24 jest niezapewnienie odpowiednio wykwalifikowanej kadry do pracy z dziećmi w systemie szkolnictwa włączającego lub brak dostępnych podręczników dostosowanych do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

◆ Zdrowie (art. 25)

Każda osoba z niepełnosprawnościami ma prawo do możliwie najwyższego standardu opieki medycznej i dostępu do wszelkich powszechnie dostępnych usług zdrowotnych bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.

Państwa **podejmą właściwe kroki**, by zapewnić:

- taki sam zakres, jakość i standard bezpłatnej lub cenowo przystępnej opieki medycznej i programów medycznych dla wszystkich²,
- korzystanie z usług ukierunkowanych na szczególne potrzeby danej osoby oraz na minimalizowanie i zapobieganie niepełnosprawności (w ośrodkach mieszczących się w pobliżu jej miejsca zamieszkania),
- równe standardy leczenia oparte na zasadzie nieprzymuszonej zgody i pełnego poinformowania,
- równe z innymi traktowanie osób z niepełnosprawnościami przy udzielaniu ubezpieczenia zdrowotnego i ubezpieczenia na życie,
- zapobieganie przypadkom odmowy opieki lub usług zdrowotnych oraz płynów i żywności ze względu na niepełnosprawność.

Przykłady:

Możliwość wyboru metody leczenia zgodnej z życzeniem osoby z niepełnosprawnościami, a nie jej opiekuna.

Naruszeniem art. 25 jest sytuacja, w której podczas wizyty lekarskiej lekarz nie informuje osoby z niepełnosprawnościami o jej stanie zdrowia, a zwraca się jedynie do jej opiekuna lub arbitralnie decyduje o podjęciu jednej z wielu możliwych metod leczenia.

---

² Polska złożyła zastrzeżenie do art. 25 Konwencji – patrz str. 12.

◆ **Rewalidacja i rehabilitacja (art. 26)**

Państwa **podejmą działania zmierzające do** tego, by osoby z niepełnosprawnościami miały możliwość osiągnięcia i utrzymania zdolności, która pozwoli im na jak najpełniejszy udział i integrację we wszystkich aspektach życia.

Takie działania mają obejmować między innymi:

- poszerzanie działalności i dostępności programów rewalidacyjnych i rehabilitacyjnych,
- promocję kształcenia osób zajmujących się zawodowo rehabilitacją i rewalidacją, szerzenie dostępności i umiejętności korzystania z pomocniczych urządzeń i technologii mających wspomagać osoby z niepełnosprawnościami.

Przykłady:

Naruszeniem art. 26 Konwencji jest niezapewnienie możliwości korzystania przez osobę niepełnosprawną z usług rehabilitacyjnych w rozsądnej odległości od miejsca zamieszkania przez osobę z niepełnosprawnościami.

◆ **Praca i zatrudnienie (art. 27)**

Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do zatrudnienia na otwartym rynku pracy oraz do pracy, którą wybiorą samodzielnie i z której będą mogły się utrzymać. Państwo powinno chronić wszystkich od pracy niewolniczej czy pracy na zasadach poddańczych.

Państwa powinny **podjąć odpowiednie kroki**, aby:

- chronić prawa osób z niepełnosprawnościami do pracy na równych zasadach i warunkach z innymi obywatelami (między innymi ochronę przed molestowaniem, prawo do zadośćuczynienia za krzywdy, możliwość uczestnictwa w związkach zawodowych),
- umożliwić osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z usług poradnictwa pracy,
- promować osoby z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy,
- zatrudniać osoby z niepełnosprawnościami w sektorze publicznym,
- promować samozatrudnienie i przedsiębiorczość wśród osób z niepełnosprawnościami,
- zapewnić racjonalne dostosowanie miejsc pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- promować zdobywanie doświadczenia zawodowego przez osoby z niepełnosprawnościami, a także ich rehabilitację na rynku pracy.

Przykłady:

Wsparcie trenera pracy umożliwiające stałe zatrudnienie osoby z niepełnosprawnością intelektualną na otwartym rynku pracy.

Naruszeniem art. 27 Konwencji jest zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami tylko w określonych zawodach, związanych z wykonywaniem prostych, monottonnych czynności

czy uniemożliwienie im wykonywania określonych zawodów bez wyraźnej przyczyny.

◆ **Adekwatne warunki życia i ochrona socjalna (art. 28)**

Osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny mają prawo do życia w godnych warunkach, w tym do należytego pożywienia, odzieży i mieszkania, a także do stałej poprawy warunków życia.

Państwa zobowiązały się **podjąć działania w celu egzekwowania** tych praw bez dyskryminacji wynikającej z niepełnosprawności poprzez:

- zagwarantowanie równego dostępu do czystej wody, stosownych i dostępnych usług finansowych, urządzeń

i innych form pomocy zaspokajających szczególne potrzeby osób z niepełnosprawnościami,

- zagwarantowanie dostępu do programów ochrony socjalnej zmierzających do ograniczenia ubóstwa osobom z niepełnosprawnościami, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, dziewcząt i osób starszych,
- zagwarantowanie dostępu do odpowiedniej pomocy osobom z niepełnosprawnościami i ich rodzinom żyjącym w ubóstwie,
- zagwarantowanie dostępu do programów mieszkalnictwa publicznego,
- zagwarantowanie dostępu do świadczeń i programów emerytalnych.

Przykłady:

Objęcie odpowiednią opieką socjalną samotnych matek z niepełnosprawnościami, które są w stanie same zajmować się swoimi dziećmi.

Naruszeniem art. 28 Konwencji jest ograniczenie możliwości korzystania przez osobę niepełnosprawną z zarobionych pieniędzy lub kieszonkowego w domach pomocy społecznej.

◆ Uczestnictwo w życiu politycznym i publicznym (art. 29)

Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do uczestnictwa w życiu politycznym i społecznym na równi z innymi obywatelami.

Państwa powinny zagwarantować osobom z niepełno-
sprawnościami:

- udział w głosowaniu w wyborach i referendach,
- możliwość startowania w wyborach, sprawowania urzędów i funkcji publicznych na wszystkich szczeblach władzy,
- możliwość wyrażenia swojej woli w wyborach, w razie potrzeby poprzez wybraną osobę czy też za pomocą urzędzeń pomocniczych i nowych technologii,
- prowadzenie aktywnej promocji środowisk, w których osoby z niepełnosprawnościami będą mogły na równych zasadach z innymi, skutecznie i w pełni uczestniczyć w życiu publicznym,
- umożliwić osobom z niepełnosprawnościami udział w życiu publicznym, czyli m.in. członkostwo w partiach politycznych, zakładanie, przystępowanie i uczestnictwo w pozarządowych organizacjach i stowarzyszeniach na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

Przykłady:

Uruchomienie systemów i udogodnień umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami udział w głosowaniu – zapewnienie nakładek na karty do głosowania w alfabecie Braille’a, umożliwienie głosowania korespondencyjnego wyborcom z niepełnosprawnościami, głosowanie przez pełnomocnika.

◆ **Uczestnictwo w życiu kulturalnym, rekreacji, zajęciach sportowych i innych formach wypoczynku (art. 30)**

Wszyscy mają takie samo prawo do korzystania i uczestnictwa w życiu kulturalnym, sportowym i turystycznym.

Państwa podejmą **stosowne działania** aby umożliwić osobom z niepełnosprawnościami:

- dostęp i możliwość korzystania z wszelkiego rodzaju materiałów dotyczących kultury (na przykład programów telewizyjnych, filmów, teatru) oraz miejsc i usług związanych z kulturą i historią (teatrów, muzeów, kin, bibliotek, miejsc historycznych),
- możliwość rozwoju i korzystania ze swojego twórczego, artystycznego i intelektualnego potencjału,
- dostęp do materiałów i dóbr kultury, zgodnie z prawami autorskimi,
- wsparcie i uznanie swojej szczególnej tożsamości kulturowej i językowej,
- możliwość uczestnictwa na równych zasadach z innymi obywatelami w zajęciach rekreacyjnych, sportowych czy innych formach spędzania wolnego czasu, także w ramach edukacji szkolnej,
- dostęp do usług i miejsc, gdzie prowadzona jest działalność sportowa, rekreacyjna i turystyczna.

Przykłady:

Uwzględnienie w ofercie biblioteki publicznej urządzeń umożliwiających korzystanie z jej zasobów osobom z niepełnosprawnościami, audiodeskrypcja filmów, zagwarantowanie świadczeń dla medalistów igrzysk paraolimpijskich oraz Igrzysk Głuchych na podobnych zasadach, jak ma to miejsce w przypadku medalistów Igrzysk Olimpijskich.

Prezydent Bronisław Komorowski ratyfikuje Konwencję.

KONWENCJA W PRAKTYCE

PODSTAWOWE SPOSOBY DOCHODZENIA PRAW WYNIKAJĄCYCH BEZPOŚREDNIO Z KONWENCJI

Realizacja praw zagwarantowanych w Konwencji zależy od działania państwa i jego instytucji. Podpisując i ratyfikując Konwencję, państwa zobowiązują się do ochrony praw osób z niepełnosprawnościami i do podejmowania działań, które zapewnią tym osobom możliwość praktycznego korzystania z przysługujących im praw.

Osoba, której prawa gwarantowane przez Konwencję są naruszane lub nie są realizowane, może domagać się spełnienia danego świadczenia od władz publicznych (np. dostępu do darmowej edukacji lub do zabiegu lekarskiego).

Chodzi tutaj o władze publiczne szeroko rozumiane, także o władze samorządowe oraz osoby i instytucje wykonujące działania w imieniu państwa.

Podpisując Konwencję, państwa strony zobowiązały się wyznaczyć w swoich strukturach rządowych organ odpowiedzialny za jej realizację. W Polsce funkcję tę pełni **Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.**

**Biuro Pełnomocnika Rządu
do Spraw Osób Niepełnosprawnych
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00– 513 Warszawa
Telefony: 22 529 06 00, 22 529 06 01
Fax: 22 529 06 02**

**Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych**

ROLA RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Państwa zobowiązały się także wyznaczyć co najmniej jeden niezależny organ do spraw promowania, ochrony i monitorowania działań podejmowanych przez rząd w celu realizacji praw zagwarantowanych w Konwencji. W Polsce funkcję takiego organu pełni **Rzecznik Praw Obywatelskich**.

Rzecznik może podjąć działania z urzędu lub na podstawie skargi osoby z niepełnosprawnością lub reprezentującej ją osoby trzeciej, czy też organizacji pozarządowej.

◆ **Co może zrobić Rzecznik, gdy władze naruszają lub nie realizują praw przysługujących osobom z niepełnosprawnościami?**

Rzecznik może **interweniować**, na przykład zwracając się do odpowiednich w danej sprawie organów i instytucji publicznych z rekomendacjami i zaleceniami dotyczącymi sposobu załatwienia podobnych spraw, żądać wszczęcia postępowania w danej sprawie, przystąpić do toczącego się już postępowania sądowego, zaskarżyć decyzję wydaną w danej sprawie lub wyrok dotyczący ochrony praw osób z niepełnosprawnościami. Rzecznik może także zwrócić się z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego lub z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego.

Przykłady spraw, w jakich Rzecznik podjął w przeszłości działania interwencyjne:

- niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami budynki użyteczności publicznej, dworce i perony kolejowe (art. 9 i 20 Konwencji),
- problemy osób z niepełnosprawnościami przystępujących do egzaminu na prawo jazdy (art. 20 Konwencji),
- niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami witryny internetowe instytucji publicznych (art. 21 Konwencji),
- odmowa wyrażenia zgody na zawarcie związku małżeńskiego przez osobę z niepełnosprawnością (art. 23 Konwencji),
- odmowa przyjęcia dziecka z niepełnosprawnością do szkoły ogólnodostępnej (art. 24 konwencji),
- odmowa wypłaty stypendiów socjalnych studentom z niepełnosprawnościami (art. 24 Konwencji),
- niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami formy egzaminów prawniczych – adwokackich i radcowskich (art. 24 i 27 Konwencji),
- odmowa pokrycia kosztów opieki zdrowotnej sportowców reprezentujących Polskę na olimpiadach specjalnych (art. 25 i 30 Konwencji),
- zajęcie przez komornika sprzętu służącego do rehabilitacji osoby z niepełnosprawnościami (art. 26 Konwencji),
- uniemożliwienie osobie z niepełnosprawnością startu w wyborach samorządowych na funkcję wójta gminy (art. 29 Konwencji),

- niewłączenie osób głuchych do Polskiej Rady Języka Mięgowego (art. 33 Konwencji).

Poza wymienionymi działaniami interwencyjnymi w sprawach indywidualnych, Rzecznik Praw Obywatelskich prowadzi też inne, ogólne **działania o charakterze zapobiegawczym i monitorującym**, które polegają na:

- analizowaniu sytuacji prawnej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, na przykład możliwości uczestniczenia w wyborach czy korzystania z transportu publicznego,
- kontrolowaniu działalności organów i instytucji publicznych zobowiązanych do działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- prowadzeniu badań społecznych dotyczących różnych sfer życia i związanych z nimi problemów napotykanym przez osoby z niepełnosprawnościami w Polsce,
- analizowaniu orzecznictwa sądów polskich i Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych,
- przygotowywaniu niezależnego sprawozdania dla Komitetu z wykonania przez Polskę postanowień Konwencji.

◆ **Kto może zwrócić się o pomoc do Rzecznika?**

- każdy polski obywatel lub cudzoziemiec znajdujący się na terytorium Polski, grupa obywateli lub organizacja, które uważają, że ich prawa zostały naruszone przez polskie władze publiczne.

◆ **Jak złożyć wniosek do Rzecznika?**

- wniosek do Rzecznika można kierować drogą pocztową, składać osobiście w Biurze RPO w formie pisemnej lub ustnie, a także na formularzu elektronicznym za pośrednictwem strony internetowej,
- we wniosku należy:
  - dokładnie opisać swoją sprawę i dołączyć kopie lub odpisy dokumentów związanych ze sprawą,
  - podać swoje imię, nazwisko i adres do korespondencji.

Wniosek nie podlega opłacie.

**Skargę możesz złożyć z pomocą tłumacza
języka migowego!**

Zgłoś taką potrzebę przed wizytą u Rzecznika.

◆ **Co dzieje się z wnioskiem złożonym do Rzecznika?**

- Rzecznik sprawdza fakty opisane przez skarżącego, może zwrócić się o zbadanie sprawy do innego organu,
- stwierdzając naruszenie praw osób z niepełnosprawnościami, Rzecznik może wystąpić do właściwych instytucji o usunięcie naruszenia i monitorować realizację wydanych zaleceń,
- stwierdzając naruszenie praw osób z niepełnosprawnościami, Rzecznik może zażądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, a także wziąć udział w każdym

toczącym się już postępowaniu cywilnym lub administracyjnym.

Należy pamiętać, że Rzecznik Praw Obywatelskich:

- nie rozpatruje skarg i wniosków anonimowych, **wnioskodawca może jednak zastrzec swoje dane osobowe do wyłącznej wiadomości Rzecznika,**
- nie zastępuje organów administracji lub wymiaru sprawiedliwości w załatwianiu sprawy co do jej istoty,
- nie podejmuje spraw, w których nie wypowiedziały się właściwe organy i instytucje,
- nie rozpatruje sporów między obywatelami, które podlegają rozpoznaniu przez sądy.

◆ Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych

Konwencja powołała do życia Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych jako ciało nadzorujące wykonywanie przez państwa zobowiązań wynikających z Konwencji.

Komitet składa się z 12 ekspertów (docelowo będzie ich 18), wybieranych przez konferencję państw-stron spośród zaproponowanych przez państwa kandydatów.

Głównym zadaniem Komitetu jest rozpatrywanie raportów dotyczących działań podjętych przez państwa-strony w celu realizacji zobowiązań wynikających z Konwencji oraz dokonanych postępów w tym zakresie. Pierwszy raport każde państwo-strona będzie musiało przedstawić w ciągu dwóch

lat od związania się postanowieniami Konwencji, a następnie regularnie co cztery lata.

Dodatkowo, Komitet rozpatruje skargi, które mogą zgłaszać państwa strony lub osoby indywidualne na podstawie Protokołu fakultatywnego do Konwencji.

◆ **Protokół fakultatywny**

Na mocy Protokołu fakultatywnego do Konwencji został utworzony specjalny, międzynarodowy mechanizm skargowy. Na tej podstawie, Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych może otrzymywać i rozpatrywać indywidualne skargi od osób z niepełnosprawnościami lub od grup takich osób, które uważają, że ich prawa zagwarantowane Konwencją zostały naruszone przez dane państwo-stronę Protokołu (art. 1-2 Protokołu). Protokół przewiduje też możliwość inicjowania przez Komitet procedur wyjaśniających (art. 6 Protokołu) w przypadkach, gdy do Komitetu docierają informacje wskazujące na poważne i systematyczne naruszanie przez dane państwo-stronę praw ustanowionych w Konwencji.

Protokół fakultatywny przyjęty został w 2006 r. i wszedł w życie 3 maja 2008 r. Protokołem związało się do tej pory 77 państw.

Polska nie jest stroną Protokołu fakultatywnego. Oznacza to, że polscy obywatele, a także cudzoziemcy, których prawa zostały naruszone przez polskie organy władzy pu-

blicznej nie mogą składać skarg indywidualnych do Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych. Ewentualną decyzję o przystąpieniu Polski do Protokołu fakultatywnego może podjąć polski rząd.

◆ **Jakie sprawy może rozpatrywać Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych?**

Przykład: Bankomaty niedostosowane do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących na Węgrzech

Jedna ze spraw rozpatrzonych przez Komitet dotyczyła osób z poważną wadą wzroku, które na Węgrzech posiadały prywatne konto w banku i powiązaną z nim kartę płatniczą³. Bankomaty tego banku nie były jednak dostosowane do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Skarżący wskazywali więc, że płacąc tą samą cenę za posiadanie konta co wszyscy, nie mają możliwości korzystania z tych samych usług i dlatego są ofiarami nierównego traktowania.

Komitet uznał, że Węgry jako państwo-strona Konwencji naruszyły artykuł 9 ust. 2 lit. b Konwencji, zgodnie z którym, Państwa powinny podejmować stosowne kroki w celu dopilnowania, aby przedsiębiorstwa prywatne oferujące ogólnodostępne usługi całemu społeczeństwu,

---

³ Sprawa Nr 1/2010, Szilvia Nyusti and Peter Takacs przeciwko Węgrom.

wzięty pod uwagę dostępność tych usług dla osób z niepełnosprawnościami.

Komitet zalecił Węgrom, by stworzyły ramy prawne, które pozwolą na konkretny, efektywny i określony czasowo nadzór nad stopniowym dostosowywaniem dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami usług finansowych świadczonych przez prywatne instytucje. Węgry powinny także zapewnić, by wszystkie nowe automaty bankowe, jak i inne usługi bankowe były w pełni dostępne dla osób z niepełnosprawnościami.

Ponadto Komitet zalecił Węgrom, by wprowadziły szkolenia dla sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości w zakresie praw osób z niepełnosprawnościami zawartych w Konwencji i Protokole fakultatywnym, w celu uwrażliwienia ich na specyfikę spraw związanych z ochroną praw osób z niepełnosprawnościami.

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

biurorzecznika@brpo.gov.pl

WARSZAWA:

Aleja Solidarności 77
00-090 Warszawa
centrala (+ 48 22) 55 17 700
fax (+ 48 22) 827 64 53
infolinia obywatelska 800 676 676

GDAŃSK:

ul. Chmielna 54/57
80-748 Gdańsk
sekretariat (+ 48 58) 76 47 302
fax (+ 48 58) 76 47 303

KATOWICE:

ul. Jagiellońska 25
40-032 Katowice
sekretariat (+ 48 32) 72 86 800
fax (+ 48 32) 72 86 823

WROCŁAW:

ul. Wierzbowa 5
50-056 Wrocław
sekretariat (+ 48 71) 34 69 115
fax (+ 48 71) 34 34 325

800 676 676

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

INFOLINIA OBYWATELSKA

**połącz
się!**

CZEGO MOŻESZ DOWIEDZIEĆ SIĘ Z TEGO PORADNIKA?

- Do czego zobowiązuje nas Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych**
- Co oznaczają niektóre terminy użyte w Konwencji**
- Jakie są prawa i wolności osób z niepełnosprawnościami**
- Kto może Ci pomóc w przypadku naruszenia praw i wolności przyznanych Konwencją**

25 lat | RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

15 lipca 1987 r. Sejm uchwalił ustawę o Rzeczniku Praw Obywatelskich
1 stycznia 1988 r. Rzecznik Praw Obywatelskich rozpoczął działalność

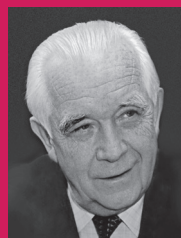
POCZET RZECZNIKÓW:

Ewa Łętowska
1987-1992

Tadeusz Zieliński
1992-1996

Adam Zieliński
1996-2000

Andrzej Zoll
2000-2006

Janusz Kochanowski
2006-2010

Irena Lipowicz
od 2010